

Morava a Hodonín

Hodonínský hrad stál na ostrově, tvořeném řekou Moravou, a stejně tak i jeho podhradí bylo vodou obklopeno. V rovinaté krajině při významné cestě vedoucí do Uher nebylo tolik možností, jak hrad proti nájezdům zabezpečit a voda jako přírodní bariéra byla k ochraně sídel používána odjakživa. Město Hodonín vznikalo na třech ostrovech, vytvořených zákrutami řeky. Na jednom ostrově byl hrad, na dalším ostrově vznikala osada Rybáře a třetí ostrov byl místem, kde vyrůstala část s pozdějším názvem Židovské městečko. Jak je patrné z náčrtku, vznikající město se pak rozšiřovalo spíše směrem severním a severovýchodním.

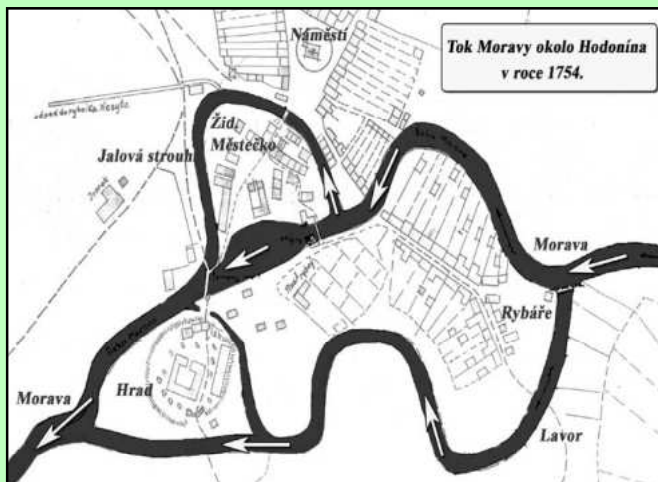
Město bylo s řekou vždy těsně spjato, ale nikdy nemělo to štěstí, aby se řeka stala jeho architektonickou součástí. Pomineme-li krátký zpevněný úsek bez zástavby po levé straně toku u stadionu Sokola v Rybářích, neměl Hodonín nikdy klasické nábřeží, tak jak je známe třeba z Břeclavi nebo jiných měst podobné velikosti. Ottův slovník definuje nábřeží asi takto: „Nábřeží je zpevněný vyvýšený prostor podél řeky v městské nebo vesnické zástavbě, zpravidla sloužící i jako pozemní komunikace. Nábřeží měla velký význam pro hygienu města a prevenci epidemií. Stále mokřý břeh řeky, k němuž navíc přitékaly odpady z celého města, byl líhní infekcí.“ Poslední věta přesně vystihuje stav tak zvaného Jalového ramena řeky Moravy, tedy ramena, které do roku 1928 obtékalo na severní straně Židovské městečko a těsně kolem radnice a podél ulice Anenské se vracelo k tabákové továrně do hlavního toku. Ostatně to také byl jeden z hlavních důvodů, proč bylo v roce 1929 Jalové rameno zasypano a na jeho místě byl podél ulice Jánošíkovy zřízen park.

Řeku u Hodonína výrazně změnila regulace, která po téměř dvanácti letech příprav a geodetických měření probíhala v letech 1922 až 1937. Hlavní tok Moravy byl napřímen a odkloněn mimo město a obě ramena, severní Jalové i jižní Rybářské byla zrušena. Jalové rameno bylo zasypano a z ramena Rybářského zůstala pouze vodní plocha LAVOR, rozprostírající se v zákrutách od Rybář pod Zelnicemi až k nynějšímu koupališti. Ani střední rameno, Mlýnské, nezůstalo nezměněno. Za zámečkem bylo výrazně zúženo a později u tabákové továrny v krátkém úseku dokonce skryto pod zem.

Po regulaci Moravy města neplnila řeku nečistotami v takové míře jak doposud, ale čistotě vody nepomohl ani rozvoj průmyslu, který nastal již před tím v druhé polovině devatenáctého století. Že v Moravě tehdy tekla čistá voda a řeka byla plná raků, uvádí V. Novák: „Říční voda v Moravě byla ještě naprosto nezávadná a mimo záplav křišťálově čistá. V šedesátých letech minulého století (1860, poznámka autora) začaly se však podél řeky stavět cukrovary a ty už v první kampani vpustily do koryta řeky spoustu závadných splášků, které způsobily katastrofální hromadnou otravu ryb a raků. Ti byli vyhubeni tak důkladně, že od té doby se u nás v řece již vůbec neobjevili.“

Situace se moc nezměnila ani o sto let později. Ještě v šedesátých letech minulého století, tedy okolo roku 1960, se každý podzim na hladině Moravy u Hodonína objevovaly ryby se žábry zalepenými odpady, vypouštěnými z cukrovarů rozmístěných proti proudu řeky. Tzv. „omámenky“ nemohly zalepenými žábry dýchat pod vodou, na hladině pak byly snadným cílem různých „lovců“, kteří i přes všelijaké zákazy bez zábran velmi snadno v hojné míře ryby decimovali a používali ke konzumaci. Ryby údajně byly jinak zcela v pořádku...

Zúžená část Moravy protékající městem v prostoru mezi mostem do Rybář a silnicí u bývalé tabákové továrny byla takto upravena koncem minulého tisíciletí a občas připomíná spíš líně se ploužící potok než původní rozlehlou tzv. „Lagunu“. Pod zámečkem však lze i dnes spatřit rybáře, kteří trpělivě čekají na svůj rekordní záběr a to jenom kousek od hlavního hodonínského náměstí.

*Přibližný tok Moravy okolo Hodonína
v roce 1754*

*Rubanickým jezem Morava odbočovala
před částí Rybáře vlevo*

*Hlavní tok řeky tvořil u zámku
tzv. „Lagunu“*

*Most překlenující v roce 1890 řeku
u tabákové továrny*

*Jalová strouha za radnicí,
vzadu střecha synagogy*

*Pohled z radnice dnes,
strouha kopírovala ulici Jánošíkovu*

Úpravy ramena Moravy

Převedením řeky Moravy do nového koryta úpravy toku zdaleka neskončily. Přes stavidla do městského ramena tekla voda poprvé v červenci roku 1936. V létě roku 1937 bylo nutné snížit stav vody, aby bylo možné dláždít břeh u Veslařského klubu. Tohoto sníženého průtoku bylo využito i ke zpevňování a dláždění okolo mostu do Rybář a u Sokolského stadionu.

Po válce byla část ramena od podniku pana Var- muží až téměř po Zelničky zasypaná a uvolněné místo bylo využito k rozšíření stadionu Sokola. Okolo roku 1950 pak na rameni Moravy začínaly probíhat práce související s výstavbou tepelné elek- trárny. Elektrárna potřebuje ke svému chlazení velké množství vody, proto se počítalo v Městském rameni se zvýšením průtoku. Morava tehdy proté- kala až těsně podél ulice Nábřeží v Rybářích, kde byla v meandru řeky tzv. Skrápkova jáma. V roce 1953 byl vyhlouben nový rovný úsek, řeka do něj byla převedena a meandr byl zasypan. V roce 1954 byla zrušena i stavidla s dřevěnou lávkou U mlýnů.

Elektrárna ovlivnila i další vzhled ramena Moravy ve městě. V projektu elektrárny byla stavba vodárny, ze které se bude potrubím z Městského ramene do elektrárny dopravovat voda. Vodárna byla posta- vena v letech 1956–1957 a současně bylo vybudo- váno i další potrubí, kterým byla zbývající voda odváděna dál pod silnicí a podél tabákové továrny směrem k Salajce. Železný most u tabákové továrny tak už nebyl zapotřebí a část koryta pod ním, nachá- zející se bezprostředně za vodárnou, byla zasypana. Ke konci padesátých let byla částečně zasypana i laguna v místě bývalého mlýna, čímž byl průtočný

profil před vodárnou elektrárny také zúžený. Úpra- vami bylo dosaženo částečného zrychlení průtoku, který byl pro uvedení elektrárny do plného provozu nutný.

S dalším připravovaným navýšením výkonu elektrárny byl požadavek zvýšeného průtoku vody opět na stole. Koncem 60. let byla zasypaná zátoka pod veslařským klubem a v roce 1965 tam byla upravena i stavidla, přes která voda z hlavního toku do říčního ramena protéká. Proti hladině nad jezem tak byl vytvořen výškový rozdíl asi 6 m. V roce 1967 byla část řečiště ze strany od Rybář zasypana a zatravněna a zúžené koryto bylo vyčištěno.

Kolik vody elektrárna pro svůj provoz potřebuje, se ukazuje v posledních letech. Po několika obdo- bích s menším množstvím srážek se v roce 2018 dostala situace tak daleko, že v letních vedrech, kdy teploty dosahovaly hodnot nad 30 stupňů, musel být průtok vody jezem i vodní elektrárnou u veslař- ského klubu úplně zastaven. Veškerá voda tekla ramenem Moravy okolo Rybář a přesto elektrárna z důvodů nedostatečného chlazení zvažovala ome- zení výkonu.

V posledních letech se objevují projekty, které by měly zpřístupnit lodní plavbě i rameno řeky Moravy a přístaviště by mělo být až někde nedaleko mostu do Rybář. Jsou to asi dost směle plány, které zřejmě budou narážet na občasný nesouhlas tam bydlících starousedlíků, ale městu jako takovému by jistě při- nesly oživení a třeba i Hodonín se dočká kousku kamenného nábřeží, které výrazně zdobí různá jiná města.

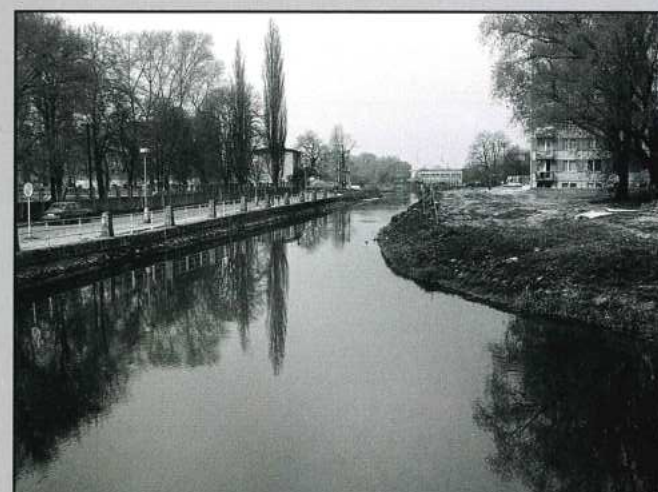
Dláždění břehu naproti stadionu Sokola v roce 1937. Místo trochu připomíná veslařský klub

Stavba elektrárenské vodárny v letech 1956–1957

Při zužování toku byla hranice zasypaní zpevněna zaraženými kůly

Za kůly už je navezena zemina a břeh je posunutý

Zúžené rameno Moravy, stavba u břehu původně patřila k mlýnům, později k cukrovaru

Při čišťení říčního koryta byl průtok vody téměř zastaven

Také u vodárny před Zámečkem byla použita metoda zarážení kůlů

Po provedené regulaci je dnes z bývalé široké laguny úzký tok

Jalová strouha

Řeka Morava původně protékala kousek od náměstí, ovšem nebyla to vždy příjemná vodní zákoutí. Ve druhé polovině 19. století bylo díky rozvoji průmyslu znečištěné nejen město, ale i řeka. Regulace toho, co do řeky smí, anebo nesmí téci v podstatě neexistovala a bylo sem splavováno vlastně cokoliv. V létě tekla voda velmi pomalu, a na neupravených březích tak docházelo k usazování nečistot. Jalová strouha, která tekla hned za radnicí, na tom byla ještě hůře než hlavní tok řeky. Do strouhy byly svedeny různé kanály a odpadní roury. Občas to způsobovalo nepříjemný odér, kvůli kterému se Jalové strouze přezdívalo „Smradák“.

Vodoprávní povolení k zasypání Jalové strouhy bylo Zemskou správou vydáno v roce 1923, ovšem město mělo několik důvodů s pracemi nespěchat. Jednak byla voda z Jalové strouhy používána některými průmyslovými podniky, ale město také

bylo vázáno povinností vybudovat zde novou kanalizační síť. Práce byly zahájeny v roce 1928, kdy byl v říjnu a listopadu zrušen plůtkový jez u mlýnů. Současně bylo zahájeno i zasypání horního konce Jalové strouhy, tedy část od plůtkového jezu k radnici. Zasypání této části provedla firma Ing. Bartoše z Břeclavi do září roku 1929, spodní část Jalové strouhy podél Anenské aleje zasypala stavební firma Bratři Redlichů. V té době už probíhalo hloubení nového řečiště řeky Moravy pod jezem a k zasypání Jalové strouhy bylo použito zeminy, získané z tohoto výkopu.

O pár let později, přesněji v roce 1937, byl podél ulice Jánošíkovy na místě bývalé zapáchající strouhy Spolkem pro okrašlování a ochranu domoviny v Hodoníně zřízen park. Sice o něco v menším rozsahu, ale jeho určitá obdoba je tam vlastně dodnes.

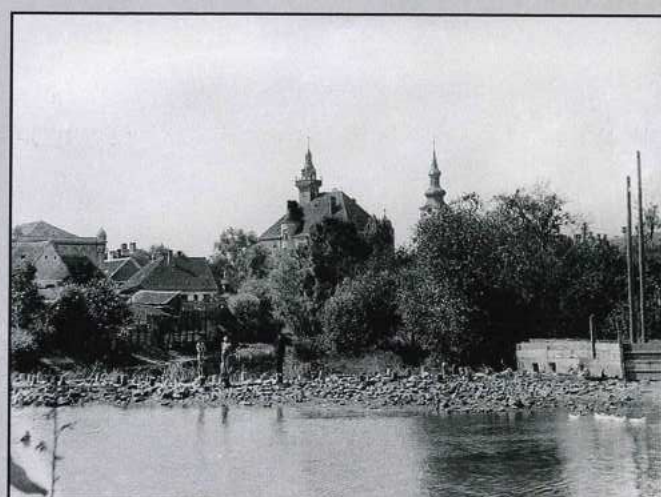
Jalová strouha tekla podél ulice Jánošíkovy, těsně pod radnicí obtékala Židovské městečko a pod Lagunou se vracela do hlavního toku řeky

Pohled před plůtkový jez směrem k radnici

V zimním období vypadala i Jalová strouha docela idylicky

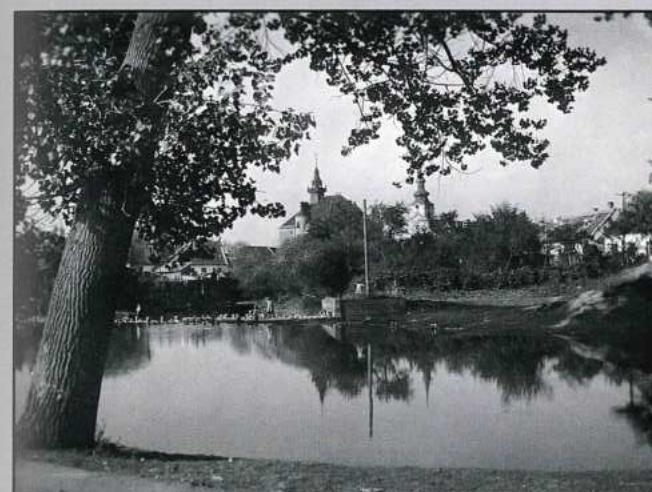
V letních měsících do Jalové strouhy nepřetékala téměř žádná voda, a už tady byl „Smradák“

Zarostlé břehy podporovaly usazování nečistot

Strouha za radnicí; v pravém horním rohu lze vidět kousek židovské synagogy

Někdejší hlavní tok Moravy, vlevo plůtkový jez, vpravo domky ulice Jánošíkovy

Spodní část strouhy za Franklovou koželužnou, dřevěný most je akvadukt s vodou cukrovaru

Strouha za Franklovou koželužnou v době sucha

Při vyšším stavu vody působila i Jalová strouha dojem klidné řeky